

HAYEF: Journal of Education

ARAŞTIRMA MAKALESİ/RESEARCH ARTICLE

Başkalarını Affetme Ölçeği ve Kendini Affetme Ölçeği'ni Türkçeye Uyarlama Çalışmaları*

Ales Öykü HAVARE¹ , Cem Ali GİZİR²

¹Mersin Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bilim Dalı, Mersin, Türkiye

²Mersin Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı, Mersin, Türkiye

Öz

Bu araştırmanın temel amacı Rye ve diğerleri (2001) tarafından geliştirilen Başkalarını Affetme Ölçeği (BAÖ) ile Wohl, DeShea ve Wahkinney (2008) tarafından geliştirilen Kendini Affetme Ölçeği'ni (KAÖ) Türkçeye uyarlamak ve bu ölçeklerin geçerlik ve güvenilirliklerini incelemektir. Araştırmada yer alan katılımcılar, bir kamu üniversitesinin çeşitli fakültelerinin lisans düzeyinde öğrenim gören 730 (500 kadın, 230 erkek) üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Ölçeklerin yapı geçerliklerini sınamak üzere doğrulayıcı faktör analizi yöntemi kullanılmıştır. Analiz sonuçlarına göre BAÖ'nün *olumsuz düşünce ve davranış, olumlu düşünce ve davranış* ile *duygular* olarak adlandırılan üç faktörlü bir yapı sergilediği belirlenmiştir. Analiz sonuçları KAÖ'nün ise *duygular ve davranışlar, olumlu inançlar ve olumsuz inançlar* olarak tanımlanan yine üç faktörlü bir yapıya sahip olduğunu göstermiştir. Ölçeklerin Cronbach alfa güvenilirlik katsayısı ile hesaplanan iç tutarlıklarına ait değerler de BAÖ ($\alpha=0,75$) ve KAÖ'nün ($\alpha=0,87$) yeterli düzeyde güvenilirliklerinin bulunduğuna işaret etmiştir. Dolayısıyla, gerçekleştirilen geçerlik ve güvenilirlik analizleri sonucunda her iki ölçeğin de üniversite öğrencileri odağında kullanılabilecek psikometrik özellikleri taşıdıkları belirlenmiştir.

Ahahtar Kelimeler: Affetme, başkalarını affetme, kendini affetme, üniversite öğrencileri

Turkish Adaptation Studies of the Rye Forgiveness Scale and the State Self-Forgiveness Scale

Abstract

The primary purpose of the current research is to adapt to Turkish both the Rye Forgiveness Scale (RFS) developed by Rye et al. (2001) and the State Self-Forgiveness Scale (SSFS) developed by Wohl, DeShea, and Wahkinney (2008). The current research likewise seeks to examine the construct validity and internal consistency reliability of the scales. The participants of the study were 730 undergraduate students (500 female, 230 male) from a state university in Turkey. The construct validity of both scales was explored using confirmatory factor analysis. The results of the analyses for the final measurement models of the scales revealed that the RFS was composed of three factors: *negative thoughts and behaviors, positive thoughts and behaviors, and emotions*. The results likewise indicated that the SSFS consisted of three factors: *emotions and behaviors, positive beliefs, and negative beliefs*. The internal consistency coefficients of both the RFS ($\alpha=0.75$) and the SSFS ($\alpha=0.87$) were also satisfactory, as estimated by Cronbach's alpha. Furthermore, this study signified that the Turkish version of the RFS and the SSFS appear to have sufficient psychometric properties. Thus, these scales may be used to assess forgiveness among university students.

Keywords: Forgiveness, forgiveness of others, self-forgiveness, university students

*Bu çalışma, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık programında Doç. Dr. Cem Ali Gizir danışmanlığında Ales Öykü Havare tarafından Temmuz 2019 tarihinde tamamlanan yüksek lisans tezine dayalı olarak hazırlanmıştır.

İletişim Kurulacak Yazar / Corresponding Author: Cem Ali Gizir **E-posta / E-mail:** cagizir@mersin.edu.tr

Cite this article as: Havare, A. Ö., Gizir C. A. Başkalarını Affetme Ölçeği ve Kendini Affetme Ölçeği'ni Türkçeye Uyarlama Çalışmaları. *HAYEF: Journal of Education*, 17(2); 150-175.

Giriş

İnsanlar sosyal varlıklar olarak birbirleri ile sürekli etkileşim halindedirler ve bu durum kişilerarası ilişkilerde birtakım sorunlar yaşanmasını kaçınılmaz kılmaktadır. Bu noktada bireyler, diğerlerinin kendilerine yönelik yaptıkları bir hata ya da yanlış karşısında yapılan davranışın affedilip affedilmemesi ikilemi ile karşı karşıya kaldıkları pek çok durum yaşamaktadırlar (Cavalcanti, de Holanda Coelho, Rezende, Vione ve Gouveia, 2018). Diğer bir deyişle bireyler, bir hata veya suç karşısında yaşadıkları kızgınlık ve intikam duygusu ile suçlu/hatalı taraftan kaçınmakta ve ilişkilerini tamamen bitirmekte ya da suçlu/hatalı tarafa yönelik daha olumlu duygu ve düşünceler geliştirerek onları affetmeyi seçebilmektedirler. Bu yüzden bireylerin hangi yolu seçecekleri bir bakıma yaşamsal bir öneme sahip olmaktadır (Worthington vd., 2014). Kişilerarası ilişkilerde yaşanan incinme/örselenme durumlarında verilebilecek tepkilerden biri olan affetme, ilişkileri onarmada önemli bir rol oynamakta (Strelan, McKee, Calic, Cook ve Shaw, 2013) ve uzlaşmak için bir kapı aralamaktadır (Palanski, 2012). Affetme, her insanın özünde değerli olduğunun ve dünya üzerindeki bütün insanların bir şekilde örselenme yaşayabileceğinin farkına varılmasını sağlamaktadır (Enright ve Fitzgibbons, 2015). Dolayısıyla, her bireyin er geç ve tartışmasız bir biçimde affedilme veya affetme gereksinimi ile karşı karşıya kalacağı öne sürülmektedir (Hill, 2010). Bu doğrultuda, bireylerin, sıklıkla yanlış anlaşılma, incitme, örselenme ve hata yapma gibi durumlarla karşılaştıkları göz önünde bulundurulduğunda, affetmenin romantik ilişkileri, aile ilişkilerini, politik ve ekonomik etkileşimleri ve çalışma ortamındaki ilişkileri anlama açısından önemli bir yere sahip olduğu ifade edilmektedir (Worthington vd., 2014).

Alan yazında affetme kavramı üzerine yapılmış çeşitli tanımlar yer almaktadır. Fitzgibbons (1986) affetmenin incinen tarafın hata yapan kişiden intikam alma hakkından vazgeçmesi anlamına geldiğini belirtmektedir. Başka bir açıdan Richards (1988) affetmenin, hata yapan tarafa yönelik hissedilen tüm olumsuz duyguları bir yana bırakarak tutum açısından olumluya doğru giden bir değişim süreci anlamına geldiğini öne sürmektedir. Yine Hampes (2016) affetmeyi, mağdur olan bireyin hata yapan kişiye yönelik düşmanlık gibi olumsuz duygularını, intikam düşüncesi gibi olumsuz bilişlerini ve sözel saldırganlık gibi olumsuz davranışlarını bir kenara bırakması şeklinde ifade etmektedir. İlgili alan yazında sıklıkla karşılaşılan tanımda ise affetme, bireyin kendisini inciten kişiye hissettiği kızgınlık ve kırgınlık duygularından ya da yargılayıcı davranışlarından vazgeçerek hak etmediğine inansa bile karşısındaki kişiye yönelik olumlu duygu ve davranışlar geliştirmeye istekli olması şeklinde kavramsallaştırılmaktadır (Enright ve The Human Development Study Group, 1996).

Bu kavramsallaştırmalara ek olarak affetmenin çok yönlülüğünü vurgulayan Enright ve İnsan Gelişimi Çalışma Grubu (1996) affetmeyi, affetme üçlüsü adını verdikleri başkalarını affetme, affedilme ve kendini affetme olmak üzere üç açıdan ele

almaktadır. Başka bir açıdan Thompson vd. (2005) affetmenin kendini affetme, başkalarını affetme ve durumu affetme olarak tanımlanan üç alt boyuttan oluştuğunu öne sürmektedirler. Görüldüğü üzere affetmenin tanımı, boyutları, aşamaları ve affetme süreci ile ilgili farklı bakış açıları bulunsa da (Tucker, Bitman, Wade ve Cornish, 2015) araştırmacılar, affetmenin bilişsel, duygusal, davranışsal ve ilişkisel süreçleri içeren bir kavram olduğu (Hill, Hasty ve Moore, 2011; Menahem ve Love, 2013; Miceli ve Castelfranchi, 2011) ve unutmak, hoş görmek, göz yummak gibi kavramlardan farklı olduğu konusunda ortak görüş sergilemektedirler (Smallen, 2019; Wade, Hoyt, Kidwell ve Worthington, 2014).

Affetmenin temel boyutlarından biri olarak nitelendirilen başkalarını affetme, yapılan bir hata sonrasında kişilerarası etkileşimi, ilişkinin sağlığını ve devamlılığını önemli derecede etkilemektedir (Forster vd., 2019; Johnson, Wernli ve LaVoie, 2013; Witvliet ve Root Luna, 2018). Aslında, insan ilişkilerinde birilerini incitmek veya başkaları tarafından incinmek kaçınılmaz bir durumdur. Kişilerarası ilişkilerde bir taraf diğerini incitecek bir davranışta bulunduğu, aralarındaki ilişki kalıcı olarak zarar görebilmektedir. Dolayısıyla başkalarını affetme, kin tutma ve intikam almanın tersine ilişkinin onarılmasına veya kurtarılmasına yönelik olumlu bir alternatif sunmaktadır (Macaskill, 2012; Strelan ve Van Prooijen, 2016). Bu bağlamda affetme, hem psikolojik hem de iletişimsel bir olgu olarak görünmektedir (Waldron ve Kelley, 2008). Başka bir deyişle başkalarını affetme, hem affeden bireylerde, hem hatalı/suçlu bireylerde ve hem de inciten ve incinen bireyler arasındaki ilişkide değişime yol açmaktadır (Strelan vd., 2013). Bu süreçte her iki taraf kişisel ve ilişkisel değerleri yeniden inceler, affetme aşamalarını anımsar ve geleceklerini yeniden değerlendirirler. Müzakere sonucunda, çeşitli düzeylerde uzlaşma meydana gelebilir, var olan ilişki daha güçlü veya daha zayıf hale gelebilir ya da tamamen yok olabilir (Waldron ve Kelley, 2008). Ayrıca başkalarını affetme süreci, bireylerin geçmişlerindeki acı veren deneyimlerinin üstesinden gelmelerine yardımcı olurken, ilişkide uzlaşmaya varılmasını da kolaylaştırmaktadır (Fitzgibbons, 1986).

Başkalarını affetme, kişinin kendi isteği doğrultusunda gerçekleşen, öfkesi ile yüzleştiği, hatalı tarafa daha merhametli bir çerçeveden baktığı ve çektiği acıyı anlamlandırmaya çalıştığı zorlu bir süreçtir (Enright ve Fitzgibbons, 2015). Başka bir ifadeyle affetme, bireyleri öfke duygusu ve genellikle bilinçsiz öfkenin sonucunda ortaya çıkan suçluluk duygusundan kurtarmakta, bireylerin geçmişlerindeki acı veren deneyimlerinin üstesinden gelmelerine yardımcı olmakta, ilişkide uzlaşmaya varılmasını kolaylaştırmakta ve öfkenin daha sonraki ilişkilerde yanlış bir biçimde yönlendirilmesi olasılığını azaltmaktadır (Fitzgibbons, 1986). Bu süreçte bireylerin, hatalı/suçlu kişiye karşı empati yapabilmesi ve önceki tutumunu değiştirebilmesi hem affetmeyi hem de aradaki ilişkinin devam etmesini daha olası kılmaktadır (Davis ve Gold, 2011; Kimmes ve Durtschi, 2016).

Affetmenin bir diğer boyutu olarak ele alınan kendini affetme ise bireyin yapmış olduğu hata ile yüzleşerek kendine yönelik hissettiği kızgınlık ve öfke duygularından kurtulması ve kendisine karşı şefkat ve sevgi göstermeye gönüllü olmasıdır (Enright ve The Human Development Study Group, 1996). Bu süreçte birey, yaptığı bir hata sonucu hissettiği olumsuz duygular ve olası olumsuz sonuçlardan kaçmak ya da kaçınmak yerine hatalarını kabullenerek yaptığı yanlışları onarıcı şekilde davranmaya çalışmaktadır (Bast, Linares, Gomes, Kovac ve Barnes-Holmes, 2016). Bu noktada kendini affetme, bireyin kişisel değerleri veya ahlaki standartları ihlal eden bir şey yaptığını fark etmesi ile ilişkilendirilmektedir (Strelan, 2017). Diğer bir deyişle birey, karşı tarafı incittiği bir durumda kendi değer ve standartlarına ihanet ettiğini hissettiğinde buna tepki olarak kendini affetme süreci ortaya çıkmaktadır. Aslında, yanlış bir davranışta bulunduğu inanan bireylerin kendisine yönelik olumsuz duygu, düşünce ve davranış geliştirmesi oldukça olası bir durumdur. Bu durumda bireyler, kendisini suçlayarak değersiz görmeye başlamakta ve bunun sonucunda kendini affetmede başarısız olmaktadır (Wohl, DeShea ve Wahkinney, 2008). Diğer yandan, kendini affedebilen bireyin benliğine yönelik duyguları, düşünceleri ve inançları daha olumlu olabilmekte ve değerli bir insan olduğuna yönelik inancı artarken kendisi ile ilgili daha yapıcı düşünebilmekte ve davranabilmektedir (Enright ve The Human Development Study Group, 1996). Dolayısıyla kendini affetme bireylere pişmanlık ve mantığa bürüne arasındaki gidip gelen ruminasyon döngüsünde sıkışıp kalmak yerine yaptıkları yanlışları kabullenip daha olumlu bir tutumla ileri doğru yol almalarında yardımcı olmaktadır (Graham, Morse, O'Donnel ve Steger, 2017).

Kendini affetme süreci, başkalarını affetmeye benzer bir biçimde bireyin kendine yönelik olumsuz duygu, düşünce ve davranışlarının olumluları ile yer değiştirmesini ifade etmektedir (Hall ve Fincham, 2005; Toussaint, Barry, Bornfriend ve Markman, 2014). Bu benzerliğin yanı sıra, kendini affetme süreci ile başkalarını affetme süreci bazı noktalarda farklılıklar göstermektedir. Buna göre, kendini affetme sürecinde birey, suçluluk, utanç, kendinden nefret etme gibi duyguların üstesinden gelmek ile uğraşırken; başkalarını affetme süreci başkası odaklı öfke, nefret ve intikam duyguları ile baş etmeyi içermektedir (Toussaint, Webb ve Hirsch, 2017). Bununla birlikte, kendini affetme sürecinde sorumluluk büyük rol oynamaktadır. Bu noktada birey, hem yaptığı hatayı kabullenerek bunun sorumluluğunu almakta hem de yapıcı davranışlarda bulunmanın ve aynı hatayı tekrarlamamanın sorumluluğunu üstlenmektedir (Strelan, 2017).

İlgili alan yazın incelendiğinde, affetme kavramı üzerine odaklanan çalışmalarda son 20 yılda giderek hızlı bir artış olduğu görülmektedir (Bell, Davis, Griffin, Ashby ve Rice, 2017). Özellikle ruh sağlığı alanında yapılan araştırmalar incelendiğinde, affetmenin hangi koşullar altında ve nasıl oluştuğunu (Dat ve Okimoto, 2018; Enright ve The Human Development Study Group, 1996), hangi faktörlerin affetmenin

kavramsallaştırılmasını etkilediğini (Hook vd., 2012) ve affetmenin ne gibi sonuçlar ortaya çıkarabileceğini (Alford, 2014; Merolla, Zhang ve Sun, 2013; Riek ve Mania, 2012) ele alan çalışmalar göze çarpmaktadır. Yapılan bu çalışmalarda ise birbiriyle oldukça ilişkili kavramlar olsalar da affetmenin unutmaya ve uzlaşmadan farklı olduğu (Hook vd., 2012; Lichtenfeld, Buechner, Maier ve Fernández-Capo, 2015; Nooreen, Bierman ve MacLeod, 2014) belirtilmekte ve yaşadıkları haksızlık yüzünden acı çekse bile bireylerin affetmeyi seçmeye istekli olmalarının önemi (Enright ve The Human Development Study Group, 1996) vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra affetmenin bireylerin psikolojik iyi oluşlarını, sağlıklı yakın ilişkiler kurmalarını ve bu ilişkilerden alınan doyumunu olumlu yönde etkilediği bildirilmektedir (Van der Wal, Karremans ve Cillessen, 2017). Bununla birlikte araştırmalarda başkalarını affetme ve kendini affetme düzeyi ile depresyon (Chung, 2016; Gençoğlu, Şahin ve Topkaya, 2018; Hirsch, Webb ve Jeglic, 2011; Nsamenang, Webb, Cukrowick ve Hirsch, 2013), kaygı (Sternthal, Williams, Musick ve Buck, 2010; Thompson vd., 2005), ruminasyon (Aşçıoğlu Önal ve Yalçın, 2017; Baker, Williams, Witvliet ve Hill, 2017), stres (Gençoğlu, Şahin ve Topkaya, 2018; Toussaint, Shields, Dorn ve Slavich, 2016; Toussaint, Shields ve Slavich, 2016; Toussaint, Worthington ve Williams, 2015) ve saldırganlık (Webb, Dula ve Brewer, 2012) arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler bulunduğu rapor edilmektedir. Diğer yandan başkalarını affetme ve kendini affetme düzeyi ile öznel iyi oluş (Balcı Çelik ve Öztürk Serter, 2017; Gull ve Rana, 2013; Toussaint, Worthington ve Williams, 2015; Satıcı, 2016; Scheidle, 2011; Yalçın ve Malkoç, 2015; Yao, Chen, Yu ve Sang, 2017), yaşam doyumunu (Allemand, Hill, Ghammaghami ve Martin, 2012; Scheidle, 2011; Topbaşoğlu Altan ve Çivitci, 2017), ilişki doyumunu (Braithwaite, Mitchell, Selby ve Fincham, 2016; Braithwaite, Selby ve Fincham, 2011; Sheldon, Gilchrist-Petty ve Lessley, 2014; Schumann, 2012) ve fiziksel sağlık (da Silva, vanOyen Witvliet ve Riek, 2017; Davis vd., 2015; Krause ve Hayward, 2013; Lavelock vd., 2015) değişkenleri arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu belirtilmektedir.

Psikolojik yapıları anlama ve kavrama konusundaki ilerlemenin büyük oranda psikometrik geçerliği olan ölçme araçlarının gelişimine bağlı olduğu bilinmektedir (Furr, 2011). Bu bağlamda, affetme kavramı üzerine yapılabilecek araştırmalarda devamlılık ve çeşitlilik sağlayabilmek adına affetmeyi ölçebilecek uygun ölçme araçlarının geliştirilmesinin gerekli ve önemli olduğu vurgulanmaktadır (DeShea, 2008). Bu noktada bireylerin affetme düzeylerini belirlemeye yönelik bir ölçme aracı geliştirilmesinde karşılaşılan önemli zorluklardan biri affetme kavramının herkes tarafından kabul edilen bir tanımının bulunmamasıdır. Dolayısıyla affetmenin kavramsallaştırılması konusundaki farklılıklar, ilgili ölçme araçları konusunda bir çeşitlilik oluşturmaktadır (Rye vd., 2001). Nitekim, ilgili alan yazında bireylerin affetme eğilimlerini belirlemeye yönelik farklı ölçme araçlarının geliştirildiği çeşitli çalışmalar (Berry, Worthington, O'Connor, Parrott ve Wade, 2005; Hargrave ve Sells, 1997;

Subkoviak vd., 1995; Thompson vd., 2005; Wohl, DeShea ve Wahkinney, 2008) göze çarpmaktadır. Geliştirilen ölçekler odağında ele alınan affetme kavramı yakından incelendiğinde, affetmenin çoğunlukla geçici bir durum (transient state) ya da kalıcı bir kişilik özelliği (enduring personality trait) olmak üzere iki grupta ele alındığı gözlemlenmektedir (DeShea, 2008). Bu noktada durumsal affetme (state forgiveness), incitici belirli bir olay karşısında durum, zaman ve hatanın tipi gibi faktörlere bağlı olarak değişebilen bir süreci betimlemektedir (Fehr, Gelfand ve Nag, 2010). Bir kişilik özelliği olarak ele alınan affedicilik (trait forgivingness) ise yapılan hatanın zaman, kişi, olay ve durumdan bağımsız olarak değerlendirildiği ve bireysel farklılıkların ön plana çıktığı genel affetme eğilimini nitelendirmektedir (Hill ve Allemand, 2010).

Türkiye’de affetme üzerine geliştirilen ölçme araçları odağında yapılan çalışmalar incelendiğinde, Ersanlı ve Vural Batık (2015) tarafından geliştirilmiş olan 13 madde ve iki alt boyuttan (başkasını affetme ve kendini affetme) oluşan Affetme Ölçeği’nin, bu alanda Türkiye’de geliştirilmiş ilk ölçek niteliğinde olduğu gözlemlenmektedir. Daha sonra, Asıcı ve Karaca (2018) tarafından ergenlerin kişilerarası ilişkilerde affetme eğilimini ölçmeye yönelik 21 madde ve dört alt boyuttan (affetmenin bileşenleri, intikam alma, öfkeyi sürdürme ve empati kurma) oluşan Ergenler için Affetme Ölçeği geliştirilmiştir. Bunun dışında, Türkçe’ye uyarlanan çeşitli ölçme araçları bulunmaktadır. Bunlar, Enright Affetme Envateri (İnak, 2010; Subkoviak vd., 1995), Heartland Affetme Ölçeği (Bugay ve Demir, 2010; Thompson vd., 2005) ve Affedicilik Ölçeği (Akın, Akın ve Gediksiz, 2012; Berry vd., 2005; Sarıçam ve Akın, 2013) şeklinde sıralanabilir. Türkçe uyarlama çalışması yapılmış bu ölçeklerden Enright Affetme Envateri dışındaki ölçekler affetmeyi bir psikolojik süreç temelinde ve kişiliğin bir boyutu olarak ele almaktadırlar. Başka bir ifadeyle, bu ölçekler zaman ve bağlamdan bağımsız olan sürekli affedicilik üzerine durmaktadırlar. Ayrıca, genel olarak kişilerarası affediciliği temel alan bu ölçme araçlarında kendini affetme bir alt-boyut olarak ele alınmaktadır. Bunun nedeni olarak, günümüzde kullanılan birçok ölçme aracı başkalarını affetme düzeyini ölçmeye odaklanırken; çok az sayıda ölçme aracında kendini ya da durumu affetme düzeyini ölçmeye odaklanıldığı belirtilmektedir (DeShea, 2008). Bu noktada, sadece kendini affetme eğilimini ölçmeyi amaçlayan bir ölçeğin Türkçe’ye uyarlama çalışmasına henüz rastlanılamamıştır. Dolayısıyla, çalışma kapsamında Türkçe’ye uyarlaması yapılan Kendini Affetme Ölçeği’nin (Wohl, DeShea ve Wahkinney, 2008) ruh sağlığı alanında kendini affetme üzerine yapılacak araştırmaların çeşitliliği bakımından alana katkı sunacağı düşünülmektedir. Benzer şekilde, duruma, zamana ve hataya ilişkin özelliklere bağlı olarak değişim gösteren durumsallık odağında başkalarını affetme üzerine odaklanan ve bu çalışma kapsamında Türkçe’ye uyarlanan Başkalarını Affetme Ölçeği’nin de (Rye vd., 2001) ilgili araştırmalara çeşitlilik kazandıracağı öngörülmektedir.

Bilindiği üzere beliren yetişkinlik dönemi, bireylerin aile, arkadaşlık ve romantik ilişkileri, sosyal kimlikleri, yaşam beklentileri ve dünya görüşleri bağlamında değişimler ve keşifler yaşadıkları önemli bir gelişimsel dönem olarak betimlenmektedir (Arnett, 2000). Bu gelişim döneminde yer alan üniversite öğrencileri, özellikle yakın ilişkiler kurmanın önem kazandığı bu süreçte aile ve arkadaşlık ilişkilerine dair çeşitli kişisel ve sosyal sorunlarla baş etmeye çalışmaktadırlar (Erkan, Özbay, Çankaya ve Terzi, 2012). Dolayısıyla, ergenlikle yetişkinlik arasındaki bir geçiş döneminde olmalarının da etkisi ile üniversite öğrencileri hem içsel yaşantılarında hem de kişilerarası ilişkilerinde çatışma, kırgınlık, pişmanlık, hayal kırıklıkları, çaresizlik, kızgınlık gibi durumları sıklıkla yaşayabilmektedirler. Bu bakış açısıyla, üniversite öğrencilerinin önemli bir yaşamsal olgu olarak affetmeye yönelik duygu, düşünce ve davranışlarını değerlendirmek üzere kendini ve başkalarını affetme düzeylerini belirlemenin önemli bir çalışma konusu olduğu değerlendirilmektedir. Dolayısıyla, üniversite öğrencileri örnekleminde affetme odaklı çeşitli ölçme araçlarının geliştirilmesi ya da uyarlanması oldukça yararlı olacaktır. Bu temel bilgiler odağında bu çalışmada üniversite öğrencilerinin başkalarını ve kendilerini affetme düzeylerini belirlemeye yönelik çeşitli çalışmalarda kullanılabilir Başkalarını Affetme Ölçeği (Rye vd., 2001) ve Kendini Affetme Ölçeği'nin (Wohl, DeShea ve Wahkinney, 2008) Türkçe'ye uyarlanması ile bu ölçeklerin geçerlik ve güvenilirlik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmaktadır.

Yöntem

Çalışma Grubu

Araştırmada yer alan katılımcılar, 2018-2019 öğretim yılının Güz döneminde bir kamu üniversitesinin çeşitli fakültelerinde lisans düzeyinde öğrenim gören ve uygun örnekleme yöntemi ile belirlenen 730 üniversite öğrencisinden oluşmaktadır. Çalışma grubunun 500'nü (%68,5) kadın ve 230'ü (%31,5) erkek öğrenciler oluşturmaktadır. Sınıf düzeyine göre incelendiğinde, öğrencilerin 189'u (%25,9) birinci, 235'i (%32,2) ikinci, 173'ü (%23,7) üçüncü ve 133'ü (%18,2) dördüncü sınıfta öğrenim görmektedir. Yaşları 18 ile 27 yaş arasında değişen katılımcıların yaş ortalaması ise 20,88 (SS=1,68) olarak belirlenmiştir.

Veri Toplama Araçları

Kişisel bilgi formu

Araştırmacıların hazırladıkları bu form, öğrencilerin cinsiyet, yaş, öğrenim gördükleri bölüm ve sınıf düzeyleri ile ilgili temel demografik özellikleri elde etmeye yönelik bir soru formudur.

Başkalarını Affetme Ölçeği (RYE Forgiveness Scale)

Mark S. Rye (1998) tarafından geliştirilen Başkalarını Affetme Ölçeği (BAÖ) ilk olarak, kadın üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde partnerlerinin yaptıkları hataya yönelik affetme düzeylerini ölçmek amacıyla kullanılmıştır. Ölçek daha son-

ra, Rye ve diğerleri tarafından 2001 yılında revize edilerek kendisine yapılan herhangi bir haksızlık veya kendisine yönelik işlenen herhangi bir suç karşısında bireylerin affetme düzeylerini ölçmeyi amaçlayan son şeklini almıştır. Toplam 15 maddeden oluşan özgün ölçekte başkalarını affetmeye yönelik olumlu duygu, düşünce ve davranışlar ile olumsuz duygu, düşünce ve davranışları kapsayan iki alt-ölçek yer almaktadır. Orijinal ölçeğin güvenilirlik çalışmaları sonucunda elde edilen Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları ölçeğin bütünü için 0,87, olumsuz duygu, düşünce ve davranışlar alt-ölçeği için 0,86 ve olumlu duygu, düşünce ve davranışlar alt-ölçeği için 0,85 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin iki hafta aradan sonra yeniden uygulanmasıyla hesaplanan test-tekrar test güvenilirlik değerleri her iki alt-ölçek için 0,76, ölçeğin bütünü için 0,80 olarak belirlenmiştir (Rye vd., 2001).

BAÖ, 5’li Likert tipi bir ölçme aracıdır ve verilebilecek yanıtları kesinlikle katılmıyorum (1) ile kesinlikle katılıyorum (5) arasında değişmektedir. Ölçeğe ait 1., 3., 4., 5., 8., 10., 12. ve 14. maddeler ters olarak puanlanmaktadır. Özgün ölçek formundan alınan puanlar 15 ile 75 arasında değişmektedir ve ölçek puanları yükseldikçe bireylerin başkalarını affetme eğiliminin yükseldiği varsayılmaktadır. BAÖ’nün, 1., 3., 4., 5., 8., 9., 10., 11., 12. ve 14. maddeleri affetmeye yönelik olumsuz duygu, düşünce ve davranışlar alt-ölçeğini oluşturmaktadır. Bu alt-ölçeğe ilişkin örnek madde “bana haksızlık yapan kişiden intikam alma yollarını düşünürüm” şeklindedir (madde 3). BAÖ’nün, 2., 6., 7., 13. ve 15. maddeleri ise affetmeye yönelik olumlu duygu, düşünce ve davranışlar alt-ölçeğini oluşturmaktadır. Bu alt-ölçeğe ilişkin örnek madde ise “bana haksızlık yapan kişinin başına iyi şeyler gelmesini dilerim” şeklindedir (madde 2).

Kendini Affetme Ölçeği (State Self-Forgiveness Scale)

Wohl, DeShea ve Wahkinney tarafından 2008 yılında geliştirilen Kendini Affetme Ölçeği (KAÖ), bireylerin yaptıkları bir hataya ilişkin kendileri ile ilgili duygularını, tutumlarını ve inançlarını ölçmeye yöneliktir. Özgün ölçek toplam 17 maddeden oluşmakta ve kendini affetmeye yönelik duygular-davranışlar ve kendini affetmeye yönelik inançlar olarak gruplandırılan iki alt-ölçeği kapsamaktadır. Yapılan analizler sonucunda özgün ölçeğin, duygular-davranışlar alt-ölçeği için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısı 0,74, inançlar alt-ölçeği için ise 0,89 olarak rapor edilmiştir (Wohl, DeShea ve Wahkinney, 2008).

KAÖ, yanıtları hiçbir zaman (1) ile her zaman (4) arasında değişen 4’lü Likert türü bir ölçme aracıdır. Ölçeğe ait 2., 4., 7., 8., 11., 12., 14., 16. ve 17. maddeler ters olarak puanlanmaktadır. Özgün ölçek formundan alınan puanlar 17 ile 68 arasında değişmektedir ve ölçekten alınan puanların yükselmesi bireylerin kendilerini affetme eğiliminin yüksek olduğuna işaret etmektedir. Ölçeğin ilk sekiz maddesi, kendini affetmeye yönelik duygu ve davranışlar ile ilgilidir. Bu alt-ölçeğe ilişkin örnek madde

“yaptığım bir şeyin yanlış olduğunu düşündüğümde, kendimi kabullendiğimi hissedirim” şeklindedir (madde 3). Ölçeğin son dokuz maddesi ise kendini affetmeye yönelik inançlar ile ilgilidir. Bu alt-ölçeğe ilişkin örnek madde ise “yaptığım bir şeyin yanlış olduğunu düşündüğümde, kötü biri olduğuma inanırım” şeklindedir (madde 16).

BAÖ'nün ve KAÖ'nün Türkçe'ye Uyarlanması

BAÖ ve KAÖ'nün Türkçe'ye uyarlanma sürecinde öncelikle ölçekleri geliştiren araştırmacılardan Türkçe uyarlama çalışması için iletişime geçilmiş ve izinler alınmıştır. Daha sonra, ilgili üniversite Rektörlüğü'nden uygulamalar için gerekli izinler alınarak öncelikle çeviri işlemi ve ardından geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Bu süreçte, ölçeklerdeki her bir maddenin İngilizce'den Türkçe'ye çevirisi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık alanında bir profesör, bir doçent ve bir araştırma görevlisi tarafından yapılmıştır. Daha sonra, elde edilen bu üç farklı çeviri araştırmacılar tarafından tek tek incelenerek orijinal İngilizce maddeleri en uygun biçimde ifade edilen maddeler belirlenmiştir. Son aşamada, oluşturulan Türkçe formlar 10 lisans öğrencisine uygulanarak öğrencilerden ölçeklerdeki maddeleri netlik ve anlaşılabilirlik açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Öğrencilerden gelen geribildirimler temelinde yeniden incelenen ve düzenlenen maddeler arasında anlamsal ve dilbilimsel bütünlüğün sağlandığı belirlenmiştir. Ardından ölçekler, geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları kapsamında kullanıma hazır hale getirilmiştir (Ek 1 ve Ek 2). Uygulama sürecinde katılımcılara araştırmanın amacı ve yönergeler açıklanmış ve öğrencilerin katılımında gönüllülük esas alınmıştır. Uygulamalar yaklaşık 15 dakika sürmüştür.

Veri Analizi

Bu çalışmada, Türkçe uyarlama çalışması yapılan BAÖ ve KAÖ'nün faktör yapılarını incelemek ve ölçeklerin yapısal geçerliklerinin bulunup bulunmadığını sınınamak üzere doğrulayıcı faktör analizi (DFA) kullanılmıştır. Bu kapsamda öngörülen ölçme modelinin uygunluğunu değerlendirmek için ki kare (x^2) ve x^2/df ölçütlerinin yanında yapı geçerliği çalışmalarında oldukça sık kullanılan model uyum iyiliği ölçütleri kullanılmıştır. Öngörülen yapısal ölçme modellerin uygunluğunun onanması için uyum iyiliği ölçütlerini oluşturan CFI (Comparative fit index), GFI (Goodness-of-fit index) ve AGFI (Adjusted goodness-of-fit index) uyum değerleri 0,90 ve üzerinde; SRMR (Standardized root mean square residual) ve RMSEA (Root mean squared error of approximation) uyum değerleri ise 0,05 ve altında olmalıdır (Kline, 2016; Schumacker ve Lomax, 2010; Sümer, 2000). Buna ek olarak, BAÖ ve KAÖ'nün benzer ölçek (ölçüt) geçerliğini sınamak üzere her iki ölçek ile Heartland Affetme Ölçeği'nin (Bugay ve Demir, 2010; Thompson vd., 2005) “kendini affetme” ve “başkalarını affetme” alt-ölçekleri arasındaki korelasyonlar incelenmiştir. Ölçeklerin Türkçe formlarının iç tutarlık güvenilirliklerini belirlemek üzere de Cronbach alfa güvenilirlik katsayıları hesaplanmıştır.

Bulgular

Başkalarını Affetme Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Bulgular

BAÖ'nün geçerliğine ilişkin bulgular

BAÖ'nün yapı geçerliğine ilişkin bulgular

Bu çalışma kapsamında BAÖ'nün Türkçe formunun yapı geçerliliğini sınamak için doğrulayıcı faktör analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda, özgün ölçek formunun kavramsal alt yapısını oluşturan ve 15 madde aracılığıyla iki alt ölçekten oluşan modele ilişkin özellikler yeniden sınanmıştır. Gerçekleştirilen DFA sonucunda, BAÖ'nün Türkçe formuna ait iki faktörlü model için (Model 1) belirlenen model uyum değerleri Tablo 1'de sunulmaktadır. Yakından incelendiğinde, Model 1'e yönelik uyum değerlerinin büyük oranda kabul edilebilir sınırların altında olduğu görülmektedir. Başka bir deyişle, elde edilen uyum değerleri BAÖ'nün iki faktörlü modelinin kabul edilebilir olmadığını göstermektedir. Aslında, orijinal ölçeğin açıklayıcı faktör analizi ile yapı geçerliğine özgü gerçekleştirilen analizler (Rye vd., 2001) incelendiğinde, toplam beş maddenin (3., 4., 7., 9., 12. maddeler) ölçekte yer alan her iki faktöre de yüklendiği gözlemlenmiştir. İlgili maddeler gözden geçirildiğinde ise bu maddelerin duygu içeren maddeler olduğu belirlenmiştir. Sözü edilen maddelerin ölçme aracında üçüncü bir faktör oluşturabileceği varsayımıyla oluşturulan model (Model 2) yeniden sınanmıştır. Oluşturulan yeni ölçme modeli üzerinden gerçekleştirilen ikinci analiz bulgularına göre üç faktörden oluşan BAÖ modeli, $\chi^2_{(86)}=267,54$, $\chi^2/sd=3,11$, CFI=0,95, GFI=0,95, AGFI=0,93, SRMR=0,05 ve RMSEA=0,05 değerlerini vermektedir. Ortaya çıkan bu uyum değerleri, yeni oluşturulan üç faktörlü BAÖ ölçme modelinin (Model 2) tatmin edici sınırlar içerisinde olduğunu göstermektedir.

Tablo 1.
Test Edilen Ölçme Modellerine Ait Uyum İndeksleri ve Değerleri

Modeller	χ^2	sd	χ^2/sd	RMSEA	SRMR	GFI	AGFI	CFI
Model 1	560,26	87	6,44	0,09	0,10	0,91	0,87	0,87
Model 2	267,54	86	3,11	0,05	0,05	0,95	0,93	0,95

Model 1: 15 madde ile 2 faktörden oluşan BAÖ modeli

Model 2: 15 madde ile 3 faktörden oluşan BAÖ modeli

Tablo 2'de yapılan DFA ile belirlenen ölçek maddelerinin standardize faktör yükü (λ), t ve çoklu korelasyon karelerine (R^2) ait değer sunulmaktadır. Her bir ölçek maddesi için belirlenen tüm değerler istatistiksel açıdan anlamlıdır ($p<0,05$). Tablo 2 yakından incelendiğinde, maddelerin faktör yükü değerlerinin 0,33 ile 0,74 arasında yer aldıkları gözlemlenmektedir. Bu değerlere göre maddelerin faktör yükleri yeterli düzeydedir ($\lambda<0,30$). Sonuç olarak, BAÖ'nün Türkçe formunun 15 madde ve üç faktörlü bir yapı sergilediği belirlenmiş olup yapılan değişikliklerin kavramsal ve istatistiksel olarak uygun ve anlamlı olduğu kabul edilmiştir.

Tablo 2.
BAÖ Maddelerinin Standardize Edilmiş Lambda, t ve R² Değerleri

Faktörler ve Maddeler		λ	t	R ²	Madde-Toplam Korelasyonu	\bar{X}	SS
Olumsuz	M1	0,37	9,17	0,13	0,308	2,30	1,11
	M5	0,42	10,51	0,17	0,355	3,10	1,26
	M8	0,74	20,52	0,54	0,615	3,47	1,22
	M10	0,74	20,50	0,54	0,602	3,40	1,18
	M11	0,41	10,48	0,17	0,339	3,83	0,98
	M14	0,65	17,51	0,42	0,518	4,04	1,07
Olumlu	M2	0,68	17,50	0,46	0,506	2,62	1,07
	M6	0,49	12,01	0,24	0,410	2,18	1,15
	M13	0,61	15,58	0,38	0,484	2,76	1,14
	M15	0,57	14,38	0,33	0,443	2,93	1,28
Duygular	M3	0,55	14,11	0,31	0,400	3,41	1,21
	M4	0,33	7,96	0,11	0,297	1,70	0,85
	M7	0,44	10,94	0,20	0,361	3,29	1,13
	M9	0,48	12,10	0,23	0,372	3,15	1,12
	M12	0,68	17,83	0,47	0,499	2,95	1,17

BAÖ'nün ölçüt geçerliğine ilişkin bulgular

Benzer ölçekler geçerliğini sınamak üzere BAÖ ve faktörleri ile Heartland Affetme Ölçeği'nin (Bugay ve Demir, 2010; Thompson vd., 2005) “başkalarını affetme” alt-ölçeği arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Gerçekleştirilen korelasyon analizi bulguları Tablo 3'te sunulmaktadır. Buna göre BAÖ ile HAÖ başkalarını affetme alt ölçeği arasındaki korelasyon katsayısı 0,60 olarak hesaplanmıştır. BAÖ'nün faktörleri ile HAÖ başkalarını affetme alt ölçeği arasındaki korelasyon değerleri ise 0,36 ile 0,65 arasında değişmektedir. Elde edilen bu bulgular kuramsal açıdan beklenen yönde olup, BAÖ'nün ölçüt geçerliği sayılıştısını karşıladığını göstermektedir.

Tablo 3.
BAÖ ve Faktörleri ile HAÖ-Başkalarını Affetme Alt-Ölçeği Arasındaki Korelasyonlar

	Olumsuz Düşünce-Davranış	Olumlu Düşünce-Davranış	Duygular	BAÖ
HAÖ Başkalarını Affetme Alt-Ölçeği	0,359*	0,649*	0,471*	0,601*

HAÖ: Heartland Affetme Ölçeği; BAÖ: Başkalarını Affetme Ölçeği

N=74

*p<0,001

BAÖ'nün güvenilirliğine ilişkin bulgular

Geçerlik çalışmalarına ek olarak, ölçeğin güvenilirliğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda, BAÖ'nün geneline yönelik Cronbach alfa değeri 0,75 olarak

belirlenirken, ölçeği oluşturan faktörler açısından iç tutarlık katsayıları olumlu düşünce ve davranış için 0,68, olumsuz düşünce ve davranış için 0,72 ve duygular için 0,69 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler BAÖ'nün tüm faktörlerinin anlamlı düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Kendini Affetme Ölçeği'nin Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Bulgular

KAÖ'nün geçerliğine ilişkin bulgular

KAÖ'nün yapı geçerliğine ilişkin bulgular

Çalışma kapsamında, KAÖ'nün Türkçe formunun yapı geçerliliğini sınamak için yine doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Bu kapsamda, özgün ölçek formunun kavramsal alt yapısını oluşturan ve 17 madde aracılığıyla iki alt ölçekten oluşan modele ilişkin özellikler yeniden sınanmıştır. Gerçekleştirilen DFA kapsamında KAÖ'nün Türkçe formuna ait iki faktörlü model için (Model 1) belirlenen model uyum değerleri Tablo 4'te sunulmaktadır. Yakından incelendiğinde, Model 1'e yönelik uyum değerlerinin büyük oranda kabul edilebilir sınırların altında olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, ölçekte yer alan üç maddenin (2., 4. ve 7. maddeler) faktör yük değerlerinin 0,30'un altında olduğu ve iki maddenin ise (8. ve 17. maddeler) birden çok faktöre yüklendikleri belirlendiğinden sözü edilen beş madde ölçekten çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra, ölçekte yer alan "kendini affetmeye yönelik inançlar" faktöründe yer alan maddelerin olumlu ve olumsuz inançlar adı altında iki gruba ayrıştığı gözlemlenmiştir. İlgili maddelerin üçüncü bir faktör oluşturabileceği varsayımıyla oluşturulan yeni model (Model 2) yeniden sınanmıştır. Oluşturulan yeni ölçme modeli üzerinden gerçekleştirilen ikinci analiz bulgularına göre üç faktörden oluşan KAÖ modeli, $\chi^2_{(47)}=113,86$, $\chi^2/sd=2,42$, CFI=0,99, GFI=0,97, AGFI=0,96, SRMR=0,03 ve RMSEA=0,04 değerlerini vermektedir. Ortaya çıkan bu uyum değerleri, yeni oluşturulan üç faktörlü KAÖ ölçme modelinin (Model 2) tatmin edici sınırlar içerisinde olduğunu göstermektedir.

Tablo 4.
Test Edilen Ölçme Modellerine Ait Uyum İndeksleri ve Değerleri

Modeller	χ^2	sd	χ^2/sd	RMSEA	SRMR	GFI	AGFI	CFI
Model 1	635,20	50	12,70	0,12	0,09	0,87	0,80	0,90
Model 2	113,86	47	2,42	0,04	0,03	0,97	0,96	0,99

Model 1: 17 madde ile 2 faktörden oluşan KAÖ modeli

Model 2: 12 madde ile 3 faktörden oluşan KAÖ modeli

Tablo 5'te yapılan DFA ile belirlenen ölçek maddelerinin standardize faktör yükü (λ), t ve çoklu korelasyon karelerine (R^2) ait değer sunulmaktadır. Her bir ölçek maddesi için belirlenen tüm değerler istatistiksel açıdan anlamlıdır ($p<0,05$). Tablo 4 yakından incelendiğinde, maddelerin faktör yükü değerlerinin 0,66 ile 0,82 arasında yer aldıkları gözlemlenmektedir. Bu değerlere göre maddelerin faktör yükleri yeterli düzeydedir ($\lambda<0,30$). Sonuç olarak, KAÖ'nün Türkçe formunun 15 madde ve üç

faktörlü bir yapı sergilediği belirlenmiş olup yapılan değişikliklerin kavramsal ve istatistiksel olarak uygun ve anlamlı olduğu kabul edilmiştir.

Tablo 5.

KAÖ Maddelerinin Standardize Edilmiş Lambda, t ve R² Değerleri

Faktörler ve Maddeler		λ	t	R ²	Madde Toplam Korelasyonu	\bar{X}	SS
Duygu ve Davranış	M1	0,69	15,74	0,47	0,605	2,19	0,89
	M3	0,66	15,74	0,44	0,612	2,41	0,88
	M5	0,73	17,05	0,53	0,608	2,63	0,90
	M6	0,69	16,67	0,47	0,645	2,36	0,91
Olumlu İnançlar	M9	0,70	20,35	0,50	0,608	2,51	0,89
	M10	0,82	24,88	0,66	0,724	2,70	0,94
	M13	0,71	20,69	0,51	0,639	2,83	0,98
	M15	0,74	21,84	0,55	0,660	2,79	0,98
Olumsuz İnançlar	M11	0,75	20,68	0,57	0,741	3,51	0,76
	M12	0,82	23,57	0,67	0,790	3,48	0,78
	M14	0,75	21,28	0,56	0,655	3,60	0,72
	M16	0,70	19,55	0,49	0,610	3,49	0,74

KAÖ'nün ölçüt geçerliğine ilişkin bulgular

Benzer ölçekler geçerliğini sınamak üzere KAÖ ve faktörleri ile Heartland Affetme Ölçeği'nin (Bugay ve Demir, 2010; Thompson vd., 2005) “kendini affetme” alt-ölçeği arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Gerçekleştirilen korelasyon analizi bulguları Tablo 6’da sunulmaktadır. Buna göre KAÖ ile HAÖ kendini affetme alt ölçeği arasındaki korelasyon katsayısı 0,74 olarak hesaplanmıştır. BAÖ'nün faktörleri ile HAÖ başkalarını affetme alt ölçeği arasındaki korelasyon değerleri ise 0,61 ile 0,66 arasında değişmektedir. Elde edilen bu bulgular kuramsal açıdan beklenen yönde olup, KAÖ'nün ölçüt geçerliği sayılıştığını göstermektedir.

Tablo 6.

KAÖ ve Faktörleri ile HAÖ-Kendini Affetme Alt-Ölçeği Arasındaki Korelasyonlar

	Duygular ve Davranışlar	Olumlu İnançlar	Olumsuz İnançlar	KAÖ
HAÖ Kendini Affetme Alt-Ölçeği	0,655	0,609	0,649	0,737

HAÖ: Heartland Affetme Ölçeği; KAÖ: Kendini Affetme Ölçeği

N: 74

*p<0,001

KAÖ'nün güvenilirliğine ilişkin bulgular

Geçerlik çalışmalarına paralel olarak KAÖ'nün güvenilirliğini belirlemek amacıyla yapılan analiz sonucunda ölçeğin Türkçe formunun bütünü için elde edilen Cronbach alfa değeri 0,87, duygular ve davranışlar faktörü için 0,80, olumlu inançlar faktörü

için 0,83 ve olumsuz inançlar faktörü için 0,86 olarak belirlenmiştir. Bu değerler KAÖ'nün tüm faktörlerinin anlamlı düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, bireylerin kendilerine haksızlık yapan tarafa yönelik affetme eğilimlerini ölçmek amacıyla Rye ve diğerleri (2001) tarafından geliştirilen Başkalarını Affetme Ölçeği ile bireylerin yaptıkları bir hata sonucunda kendilerini affetme eğilimlerini ölçmeye yönelik Wohl, DeShea ve Wahkinney (2008) tarafından geliştirilen Kendini Affetme Ölçeği Türkçe'ye uyarlanarak geçerlik ve güvenilirlikleri gözden geçirilmiştir.

Araştırma kapsamında yürütülen DFA sonucuna göre Başkalarını Affetme Ölçeği'nin Türkçe formunda yer alan 15 maddenin “olumlu düşünce ve davranış”, “olumsuz düşünce ve davranış” ile “duygular” olarak adlandırılan üç faktörlü bir yapı oluşturduğu ve BAÖ'nün yapı geçerliğinin bulunduğu belirlenmiştir. Bulgular, orijinal BAÖ'nün yapı geçerliği çalışmaları (Rye vd., 2001) ile karşılaştırıldığında, orijinal ölçekte yer alan tüm maddelerin BAÖ'nün Türkçe formunda da eksiksiz yer aldığı ve maddeler için belirlenen tüm değerlerin (madde faktör yükü ve madde toplam korelasyonu vb.) yeterli düzeyde ve istatistiksel açıdan anlamlı oldukları gözlemlenmiştir. Diğer yandan, iki faktörlü orijinal ölçeğin aksine Türkçe'ye uyarlanan BAÖ'nün üç faktörlü bir yapı sergilediği dikkat çekmektedir. Buna göre herhangi bir haksızlık karşısında hissedilen kızgınlık, öfke ve nefret gibi öznel duyguları içeren maddelerin (3., 4., 7., 9., 12. maddeler) düşünce ve davranışlara odaklanan maddelerden ayrılarak yeni bir faktör oluşturduğu görülmektedir. Aslında, duygu odaklı maddelerin düşünce ve davranış odaklı maddelerden ayrışması kuramsal açıdan da oldukça manidardır. Nitekim, orijinal ölçeğin sadece açılımlayıcı faktör analizi yöntemi ile gerçekleştirilen geçerlik çalışmasında da iki duygu odaklı maddenin üçüncü bir faktör oluşturduğu belirlenmesine rağmen araştırmacılar tarafından iki faktörlü yapı benimsenmiştir (Rye vd., 2001). Yine, orijinal ölçeğin iki faktörlü yapısında sözü edilen duygu odaklı beş maddenin her iki faktöre de yüklendiği fark edilmektedir. Dolayısıyla, BAÖ'nün Türkçe formunda belirlenen ve duygular olarak adlandırılan üçüncü faktörün kuramsal ve istatistiksel açıdan yeterli geçerliğe sahip olduğu değerlendirilmektedir. Buna ek olarak, Türkçe BAÖ'nün ölçüt geçerliğine yönelik bulgular da oldukça iyi düzeydedir. Ayrıca, BAÖ'nün güvenilirliği temelinde gerçekleştirilen analiz sonucunda ölçeği oluşturan tüm faktörlerin Cronbach alfa güvenilirlik katsayılarının da tatminkar düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin toplam puanı üzerinden belirlenen Cronbach alfa değeri 0,75'dir.

Benzer şekilde, Kendini Affetme Ölçeği'ne ilişkin DFA sonucuna göre ölçekteki 12 maddenin “duygular ve davranışlar”, “kendini affetmeye yönelik olumlu inanç-

lar” ve “kendini affetmeye yönelik olumsuz inançlar” olarak tanımlanan üç faktöre ayrıldığı ve yine KAÖ’nün yapı geçerliğinin bulunduğu belirlenmiştir. Bulgular, orijinal KAÖ’nün yapı geçerliği çalışmaları (Wohl, DeShea ve Wahkinney, 2008) ile kıyaslandığında orijinal formunda 17 madde yer alan KAÖ’nün Türkçe formunda düşük ölçüm değerleri gösteren beş madde (2., 4., 7., 8. ve 12. maddeler) çıkarılmıştır. Bununla birlikte, orijinal ölçek iki faktörlü bir yapı sergilerken Türkçe’ye uyarlanan KAÖ üç faktörlü bir yapı oluşturmaktadır. Buna göre orijinal ölçekte yer alan ve “kendini affetmeye yönelik inançlar” olarak betimlenen faktörün Türkçe KAÖ içerisinde kendini affetmeye yönelik “olumlu” ve “olumsuz” inançlar olarak iki gruba ayrıştığı gözlemlenmiştir. İlgili alanyazında, affetmeye yönelik olumlu tepkilerin (duygu, düşünce, davranış) varlığı kadar olumsuz tepkilerin yokluğunun da önemli olduğu belirtilmekte ve affetmeye yönelik ölçümlerde bu ayrımın yapılmasının araştırmalara katkı sağlayacağı üzerinde durulmaktadır (Rye vd., 2001; Subkoviak vd., 1995). Bu bakış açısıyla ele alındığında, orijinal ölçekte yer alan ve affetmeye yönelik inançları betimleyen maddelerin Türkçe KAÖ’de olumlu ve olumsuz inançlar olarak iki faktöre ayrışması kuramsal açıdan oldukça uygun ve anlamlı görünmektedir. Bununla birlikte, KAÖ’nün Türkçe formunda yer alan 12 madde için elde edilen yüksek madde faktör yükü ve madde toplam korelasyonu değerleri de üç faktörlü ölçeğin yüksek düzeyde geçerliğe sahip olduğunu göstermektedir. KAÖ’nün Türkçe formunun ölçüt bağıntılı geçerlik bulguları da oldukça iyi düzeydedir. Güvenirlik analizi sonuçları da ölçeğin toplam puanı üzerinden hesaplanan Cronbach alfa değerinin 0,87 olduğunu ve ölçeği oluşturan faktörlerin Cronbach alfa katsayılarının ise 0,80 ile 0,86 arasında değiştiğini göstermektedir. Bu bulguların, orijinal ölçeğin güvenirlik çalışmaları kapsamında belirlenen değerlere oldukça yakın olduğu da dikkat çekmektedir.

Sonuç olarak, araştırmada kapsamında elde edilen bulgular, BAÖ ve KAÖ’nün yüksek düzeyde geçerlik ve güvenirlığe sahip olduklarının göstergesi olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla, BAÖ’nün Türkçe formunun üniversite öğrencilerinin başkalarını affetme düzeylerinin, KAÖ’nün Türkçe formunun ise üniversite öğrencilerinin kendini affetme düzeylerinin ölçülmesi odağında kullanılması için gerekli psikometrik özellikleri önemli ölçüde karşıladığı söylenebilir. Başka bir ifadeyle BAÖ ve KAÖ, ilgili alandaki araştırmacılar tarafından genç yetişkinlik dönemindeki bireylerin kendilerini ya da başkalarını affetme düzeylerini belirlemek amacıyla kullanılabilir.

Bilindiği üzere affetme, hem içsel hem de ilişkisel bir süreç olarak nitelendirilmektedir. İçsel süreç olarak ele alındığında affetme, mağdur bireyin bilişsel değerlendirme ve yorumlarını temel alan duygusal tutumlarını kapsamaktadır. Başka bir ifadeyle bu boyut, mağdur bireyin öfke ve kırgınlık gibi duygularına son vermesinin yanı sıra yapılan hatayı yeniden değerlendirerek hatalı kişinin bakış açısını anlamaya

çalışması gibi bilişsel süreçleri içermekte ve affeden ile affedilen arasında herhangi bir etkileşim gerektirmemektedir (Hourigan, 2016). İlişkisel bir süreç olarak ele alındığında ise affetme, kişilerarası ilişkilerde bir tarafın veya her iki tarafın zararlı davranışı kabul etmesini ve olumsuzdan olumlu bir psikolojik duruma doğru geçişi deneyimlemesini, zarar gören tarafın hata yapan kişiye hak etmese de merhamet göstermesini ve varolan ilişkinin anlamının uzlaşma olasılığı ile birlikte yeniden tartışılmasını içermektedir (Waldron ve Kelley, 2008). Bununla birlikte, affetmenin karara ait affetme ve duygusal affetme olarak iki türü olduğu öne sürülmektedir (Watkins vd., 2011). Karara ait affetme, bireyin suçlu kişiye yönelik olumsuz davranışlarını azaltmaya karar vermesini ifade etmektedir. Duygusal affetme ise affetmemeye neden olan olumsuz duyguların olumlu duygular ile yer değiştirmesini içermektedir. Bu bağlamda, Türkçe'ye uyarlama çalışması yapılan BAÖ ve KAÖ'de yer alan maddelerin affetme odağında bireylerin olumlu/olumsuz duygu, düşünce ve davranışlarını içermesi nedeniyle kapsam geçerliği açısından oldukça nitelikli bir yapı sergiledikleri düşünülmektedir.

İlgili alan yazında, araştırmacıların sıklıkla başkalarını affetme üzerine odaklandığı ve kendini affetme kavramının geri planda kaldığı ifade edilmektedir (Bast ve Barnes-Holmes, 2015; Hall ve Fincham, 2005). Ancak, son yıllarda kendini affetme üzerine yapılan çalışmaların arttığı vurgulanmaktadır (Woodyatt, Worthington, Wenzel ve Griffin, 2017). Türkiye'de affetme üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde, doğrudan kendini affetme kavramına odaklanılan sınırlı sayıda çalışma olduğu gözlemlenmektedir. Halbuki, kendini affetme, sorunlarla etkili baş etmeyi engelleyen, kişilerarası ilişkilere zarar veren ve üzüntüyü derinleştiren olumsuz değerlendirmeleri ve duyguları çözümlemesi konusunda bireylere yardımcı olmada önemli bir süreçtir (Davis vd., 2015). Bu doğrultuda, Türkçeye uyarlanan KAÖ'nün kendini affetme odağında yapılacak çalışmaların çeşitlenmesine ve artışına katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Her ne kadar affetme üzerine yapılan araştırmalar son yıllarda artış gösterse de bir bireyin diğerine göre daha affedici olmasına neden olan etkenler hala tam anlaşılabilmiş değildir. Bu nedenle, bireylerin affetme düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi oldukça dikkat çeken bir konu olmaktadır. Nitekim araştırmacılar (Griffin, Worthington, Lavelock, Wade ve Hoyt, 2015; Webb, Hirsch, Visser ve Brewer, 2013; Webb, Phillips, Bumgarner ve Conway-Williams, 2013; Webb, Toussaint ve Conway-Williams, 2012), ruh sağlığı ile affetmenin sonuçları arasındaki ilişkiyi dikkate almanın oldukça önemli bir konu olduğuna dikkat çekmektedir. İlk olarak affetmeme, kişilerarası bir hata ya da yanlıştan kaynaklanan stresin ana bileşenidir ve stres bireylerin ruh sağlığının olumsuz etkilenmesi ile yakından ilişkilidir. Ayrıca, bireyin yaptığı bir hatadan dolayı kendini affetmemesi suçluluk, utanç ve pişmanlık gibi ruh sağlığına olumsuz etki eden duyguların düzeyini arttırabilmektedir. Bunun yanı sıra, affetme-

mekten kaynaklı ruh sağlığının olumsuz etkilenmesi fiziksel sağlığı da olumsuz etkileyebilmektedir. Dolayısıyla affetme, kişinin kendi yaptığı veya başkaları tarafından yapılan hataların ruh sağlığı üzerindeki olumsuz sonuçlarını iyileştirici bir psikolojik etken olarak görülebilmektedir. Bu bağlamda adaletsizlik, istismar ve ihanet içeren birçok olgu karşısında affetme temelli yürütülen psikolojik danışma uygulamalarının önemli bir seçenek olduğu ve bireylerin iyileşme sürecine önemli katkı sağladığı belirtilmektedir (Freedman ve Chang, 2010; Menahem ve Love, 2013). Gerçekleştirilen görgül çalışmalar da başkalarını affetme ve kendini affetme amacıyla gerçekleştirilen terapötik müdahalelere bağlı olarak bireylerin başkalarını affetme (Bugay ve Demir, 2012; Harper vd., 2014; Sandage ve Worthington, 2010) ve kendini affetme (Cornish ve Wade, 2015; Exline, Root, Yakavalli, Martin ve Fisher, 2011; Scherer, Worthington, Hook ve Campana, 2011) düzeylerinin arttığı, kaygı ve depresyon düzeylerinin ise azaldığı (Ramírez, Ortega, Chamorro ve Colmenero, 2014) vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, BAÖ ve KAÖ'nün kullanıldığı çalışmalar ile Türkiye'de kendini ya da başkalarını affetme odağında birbirinden bağımsız çalışmaların yürütülebilmesine olanak sağlanabileceği ve ayrıca üniversite öğrencilerine yönelik affetme odaklı psikolojik danışma uygulamalarının etkililiklerinin sınanmasına katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma sonucunda ortaya konan bulgular, araştırma kapsamında katılımcı olarak yer alan ve bir kamu üniversitesinde öğrenimlerini sürdüren 730 lisans öğrencisinden sağlanan verilere dayalıdır. Bu durum araştırmaya özgü bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Ölçeklerin psikometrik özelliklerinin sınanmasına dayalı çalışmalar katılımcılara yönelik ölçümler odağında gerçekleştirildiğinden, gelecekte daha farklı katılımcılardan (ergenler, yetişkinler, yaşlılar vb.) elde edilecek verilerle BAÖ'nün ve KAÖ'nün psikometrik özelliklerinin tekrar sınanmasının yarar sağlayacağı düşünülmektedir. Yine, sözü edilen ölçme araçlarının geçerliğini ele almak üzere genç yetişkinlerin kendilerini ve başkalarını affetme eğilimini temel alan farklı ölçme araçları ile benzer ölçekler geçerliği temelinde çalışmalar gerçekleştirilebilir.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Yazar Katkıları: Fikir - A.Ö.H.; Tasarım - C.A.G.; Denetleme - C.A.G.; Kaynaklar - A.Ö.H., C.A.G.; Malzemeler - A.Ö.H.; Veri Toplanması ve/veya İşlemesi - A.Ö.H.; Analiz ve/veya Yorum - A.Ö.H., C.A.G.; Literatür Taraması - A.Ö.H.; Yazıyı Yazan - A.Ö.H., C.A.G.; Eleştirel İnceleme - C.A.G.

Çıkar Çatışması: Yazarlar çıkar çatışması bildirmemişlerdir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Author Contributions: Concept - A.Ö.H.; Design - C.A.G.; Supervision - C.A.G.; Resources - A.Ö.H., C.A.G.; Materials - A.Ö.H.; Data Collection and/or Processing - A.Ö.H.; Analysis and/or Interpretation - A.Ö.H., C.A.G.; Literature Search - A.Ö.H.; Writing Manuscript - A.Ö.H., C.A.G.; Critical Review - C.A.G.

Conflict of Interest: The authors have no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The authors declared that this study has received no financial support.

Kaynakça/References

- Akın, A., Akın, U., & Gediksiz, E. (2012, May). *The validity and reliability of the Turkish version of the Forgiveness Scale*. Paper presented at the International Counseling and Education Conference (ICEC 2012), İstanbul, Turkey.
- Alford, C. F. (2014). *Trauma and forgiveness: Consequences and communities*. New York: Cambridge University Press. [Crossref]
- Allemand, M., Hill, P. L., Ghaemmaghami, P., & Martin, M. (2012). Forgiveness and subjective well-being in adulthood: The moderating role of future time perspective. *Journal of Research in Personality, 46*(1), 32-39. [Crossref]
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist, 55*(5), 469-480. [Crossref]
- Asıcı, E. ve Karaca, R. (2018). Ergenler için affetme ölçeği (EAÖ): Bir ölçek geliştirme çalışması. *Turkish Studies, 13*(11), 205-228. [Crossref]
- Aşçıoğlu Önal, A. & Yalçın, İ. (2017). Forgiveness of others and self-forgiveness: The predictive role of cognitive distortions, empathy, and rumination. *Eurasian Journal of Educational Research, 68*, 97-120. [Crossref]
- Baker, J. C., Williams, J. K., Witvliet, C. V., & Hill, P. C. (2017). Positive reappraisals after an offense: Event-related potentials and emotional effects of benefit-finding and compassion. *Journal of Positive Psychology, 12*(4), 373-384. [Crossref]
- Balcı Çelik, S. ve Öztürk Serter, G. (2017). Üniversite öğrencilerinin romantik ilişkilerinde affetmenin öznel iyi oluşları üzerindeki rolü. *Journal of Human Sciences, 14*(4), 3990-4001. [Crossref]
- Bast, D. F., & Barnes-Holmes, D. (2015). Developing the implicit relational assessment procedure (IRAP) as a measure of self-forgiveness related to failing and succeeding behaviors. *The Psychological Record, 65*(1), 189-201. [Crossref]
- Bast, D. F., Linares, I. M. P., Gomes, C., Kovac, R., & Barnes-Holmes, D. (2016). The Implicit Relational Assessment Procedure (IRAP) as a measure of self-forgiveness: The impact of a training history in clinical behavior analysis. *The Psychological Record, 66*(1), 177-190. [Crossref]
- Bell, C. M., Davis, D. E., Griffin, B. J., Ashby, J. S., & Rice, K. G. (2017). The promotion of self-forgiveness, responsibility, and willingness to make reparations through a workbook intervention. *The Journal of Positive Psychology, 12*(6), 571-578. [Crossref]
- Berry, J. W., Worthington Jr., E. L., O'Connor, L., Parrott, L. III, & Wade, N. G. (2005). Forgiveness, vengeful rumination, and affective traits. *Journal of Personality, 73*, 183-225. [Crossref]
- Braithwaite, S. R., Mitchell, C. M., Selby, E. A., & Fincham, F. D. (2016). Trait forgiveness and enduring vulnerabilities: Neuroticism and catastrophizing influence relationship satisfaction via less forgiveness. *Personality and Individual Differences, 94*, 237-246. [Crossref]

- Braithwaite, S. R., Selby, E. A., & Fincham, F. D. (2011). Forgiveness and relationship satisfaction: Mediating mechanisms. *Journal of Family Psychology, 25*(4), 551-559. [\[Crossref\]](#)
- Bugay, A., & Demir, A. (2010). A Turkish version of heartland forgiveness scale. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 5*, 1927-1931. [\[Crossref\]](#)
- Bugay, A. ve Demir, A. (2012). Affetme artırılabilir mi?: Affetmeyi geliştirme grubu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(37), 96-106.
- Cavalcanti, T. M., de Holanda Coelho, G. L., Rezende, A. T., Vione, K. C., & Gouveia, V. V. (2018). Decisional and emotional forgiveness scales: Psychometric validity and correlates with personality and vengeance. *Applied Research in Quality of Life, 14*(5), 1247-1264. [\[Crossref\]](#)
- Chung, M. S. (2016). Relation between lack of forgiveness and depression: The moderating effect of self-compassion. *Psychological Reports, 119*(3), 573-585. [\[Crossref\]](#)
- Cornish, M. A., & Wade, N. G. (2015). Working through past wrongdoing: Examination of a self-forgiveness counseling intervention. *Journal of Counseling Psychology, 62*(3), 521-528. [\[Crossref\]](#)
- da Silva, S. P., vanOyen Witvliet, C., & Riek, B. (2017). Self-forgiveness and forgiveness-seeking in response to rumination: Cardiac and emotional responses of transgressors. *The Journal of Positive Psychology, 12*(4), 362-372. [\[Crossref\]](#)
- Dat, M. C., & Okimoto, T. G. (2018). Exploring new directions in self-forgiveness research: Integrating self and other perspectives on moral repair. *Social Justice Research, 31*(2), 206-217. [\[Crossref\]](#)
- Davis, D. E., Ho, M. Y., Griffin, B. J., Bell, C., Hook, J. N., Van Tongeren, D. R., ... Westbrook, C. J. (2015). Forgiving the self and physical and mental health correlates: A meta-analytic review. *Journal of Counseling Psychology, 62*(2), 329-335. [\[Crossref\]](#)
- Davis, J. R., & Gold, G. J. (2011). An examination of emotional empathy, attributions of stability, and the link between remorse and forgiveness. *Personality and Individual Differences, 50*, 392-397. [\[Crossref\]](#)
- DeShea, L. (2008). Measuring forgiveness. In W. Malcolm, N. DeCourville, & K. Belicki (Eds.), *Women's reflections on the complexities of forgiveness* (pp. 21-38). New York, NY: Routledge.
- Enright, R. D., & The Human Development Study Group (1996). Counseling within the forgiveness triad: On forgiving, receiving forgiveness, and self-forgiveness. *Counseling & Values, 40*(2), 107-126. [\[Crossref\]](#)
- Enright, R. D., & Fitzgibbons, R. P. (2015). *Forgiveness therapy: An empirical guide for resolving anger and restoring hope*. American Psychological Association. [\[Crossref\]](#)
- Erkan, S., Özbay, Y., Çankaya, Z. C. ve Terzi, Ş. (2012). Üniversite öğrencilerinin yaşadıkları problemler ve psikolojik yardım arama gönüllükleri. *Eğitim ve Bilim, 37*(164), 94-107.
- Ersanlı, K., & Vural Batık, M. (2015). Development of the forgiveness scale: A study of reliability and validity. *International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, 10*(7), 19-32. [\[Crossref\]](#)
- Exline, J. J., Root, B. L., Yakavalli, S., Martin, A. M., & Fisher, M. L. (2011). Reparative behaviors and self-forgiveness: Effects of a laboratory-based exercise. *Self and Identity, 10*, 101-126. [\[Crossref\]](#)
- Fehr, R., Gelfand, M. J., & Nag, M. (2010). The road to forgiveness: a meta-analytic synthesis of its situational and dispositional correlates. *Psychological Bulletin, 136*(5), 894-914. [\[Crossref\]](#)
- Fitzgibbons, R. P. (1986). The cognitive and emotive uses of forgiveness in the treatment of anger. *Psychotherapy, 23*(4), 629-633. [\[Crossref\]](#)
- Forster, D. E., Billingsley, J., Russell, V. M., McCauley, T. G., Smith, A., Burnette, J. L., ... McCullough, M. E. (2019). Forgiveness takes place on an attitudinal continuum from hostility to friendliness: Toward a closer union of forgiveness theory and measurement. *Journal of Personality and Social Psychology, 119*(4), 861-880. [\[Crossref\]](#)

- Freedman, S., & Chang, W. C. (2010). An analysis of a sample of the general population's understanding of forgiveness: Implications for mental health counselors. *Journal of Mental Health Counseling*, 32(1), 5-34. [\[Crossref\]](#)
- Furr, M. (2011). *Scale construction and psychometrics for social and personality psychology*. London, UK: Sage Publications Ltd. [\[Crossref\]](#)
- Gençoğlu, C., Şahin, E., & Topkaya, N. (2018). General self-efficacy and forgiveness of self, others and situations as predictors of depression, anxiety and stress in university students. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 18(3), 605-626.
- Graham, K. L., Morse, J. L., O'Donnell, M. B., & Steger, M. F. (2017). Repairing meaning, resolving rumination, and moving toward self-forgiveness. In L. Woodyatt, E. L. Worthington Jr., M. Wenzel, & B. J. Griffin (Eds.), *Handbook of the Psychology of Forgiveness* (pp.59-72). Cham, Switzerland: Springer Nature. [\[Crossref\]](#)
- Griffin, B. J., Worthington, E. L., Jr., Lavelock, C. R., Wade, N. G., & Hoyt, W. T. (2015). Forgiveness and mental health. In L. L. Toussaint, E. L. Worthington Jr., & D. R. Williams (Eds.), *Forgiveness and Health: Scientific Evidence and Theories Relating Forgiveness to Better Health* (pp. 77-90). New York, NY: Springer. [\[Crossref\]](#)
- Gull, M., & Rana, S. A. (2013). Manifestation of forgiveness, subjective well-being and quality of life. *Journal of Behavioral Sciences*, 23(2), 17-36.
- Hall, J. H., & Fincham, F. D. (2005). Self-forgiveness: The stepchild of forgiveness research. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24(5), 621-637. [\[Crossref\]](#)
- Hampes, W. (2016). The relationship between humor styles and forgiveness. *Europe's Journal of Psychology*, 12(3), 338-347. [\[Crossref\]](#)
- Hargrave, T. D., & Sells, J. N. (1997). The development of a forgiveness scale. *Journal of Marital and Family Therapy*, 23(1), 41-62. [\[Crossref\]](#)
- Harper, Q., Worthington Jr, E. L., Griffin, B. J., Lavelock, C. R., Hook, J. N., Vrana, S. R., & Greer, C. L. (2014). Efficacy of a workbook to promote forgiveness: A randomized controlled trial with university students. *Journal of Clinical Psychology*, 70(12), 1158-1169. [\[Crossref\]](#)
- Hill, E. W. (2010). Discovering forgiveness through empathy: implications for couple and family therapy. *Journal of Family Therapy*, 32(2), 169-185. [\[Crossref\]](#)
- Hill, E. W., Hasty, C., & Moore, C. J. (2011). Differentiation of self and the process of forgiveness: A clinical perspective for couple and family therapy. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 32(1), 43-57. [\[Crossref\]](#)
- Hill, P. L., & Allemand, M. (2010). Forgiveness and adult patterns of individual differences in environmental mastery and personal growth. *Journal of Research in Personality*, 44, 245-250. [\[Crossref\]](#)
- Hirsch, J. K., Webb, J. R., & Jeglic, E. L. (2011). Forgiveness, depression, and suicidal behavior among a diverse sample of college students. *Journal of Clinical Psychology*, 67(9), 896-906. [\[Crossref\]](#)
- Hook, J. N., Worthington, E. L., Utsey, S. O., Davis, D. E., Gartner, A. L., Jennings, D. J., ... Dueck, A. (2012). Does forgiveness require interpersonal interactions? Individual differences in conceptualization of forgiveness. *Personality and Individual Differences*, 53(5), 687-692. [\[Crossref\]](#)
- Hourigan, K. L. (2016). Homicide survivors' definitions of forgiveness: Intrapersonal, interpersonal, and extrapersonal orientations. *Violence and Victims*, 31(5), 869-887. [\[Crossref\]](#)
- İnak, S. (2010). *The Turkish translation, reliability and validity study of Enright Forgiveness Inventory* (Unpublished master's thesis). Near East University, Nicosia, TRNC.

- Johnson, H. D., Wernli, M. A., & LaVoie, J. C. (2013). Situational, interpersonal, and intrapersonal characteristic associations with adolescent conflict forgiveness. *The Journal of Genetic Psychology, 174*(3), 291-315. [\[Crossref\]](#)
- Kimmes, J. G., & Durtschi, J. A. (2016). Forgiveness in romantic relationships: The roles of attachment, empathy, and attributions. *Journal of Marital and Family Therapy, 42*(4), 645-658. [\[Crossref\]](#)
- Kline, R. B. (2016). *Principles and practices of structural equation modeling* (4th ed.). New York: The Guilford Press.
- Krause, H., & Hayward, R. D. (2013). Self-forgiveness and mortality in late life. *Social Indicators Research, 111*, 361-373. [\[Crossref\]](#)
- Lavelock, C. R., Snipes, D. J., Griffin, B. J., Worthington, E. L., Jr., Davis, D. E., Hook, J. N., ... Ritter, J. (2015). A conceptual model of forgiveness and health. In L. L. Toussaint, E. L. Worthington Jr., & D. R. Williams (Eds.), *Forgiveness and health: Scientific evidence and theories relating forgiveness to better health* (pp. 29-42). New York, NY: Springer. [\[Crossref\]](#)
- Lichtenfeld, S., Buechner, V. L., Maier, M. A., & Fernández-Capo, M. (2015). Forgive and forget: Differences between decisional and emotional forgiveness. *PLoS ONE, 10*(5). [\[Crossref\]](#)
- Macaskill, A. (2012). Differentiating dispositional self-forgiveness from other-forgiveness: Associations with mental health and life satisfaction. *Journal of Social and Clinical Psychology, 31*(1), 28-50. [\[Crossref\]](#)
- Menahem, S., & Love, M. (2013). Forgiveness in psychotherapy: The key to healing. *Journal of Clinical Psychology, 69*(8), 829-835. [\[Crossref\]](#)
- Merolla, A. J., Zhang, S., & Sun, S. (2013). Forgiveness in the United States and China: Antecedents, consequences, and communication style comparisons. *Communication Research, 40*(5), 595-622. [\[Crossref\]](#)
- Miceli, M., & Castelfranchi, C. (2011). Forgiveness: A cognitive-motivational anatomy. *Journal for the Theory of Social Behaviour, 41*(3), 260-290. [\[Crossref\]](#)
- Noreen, S., Bierman, R. N., & MacLeod, M. D. (2014). Forgiving you is hard, but forgetting seems easy: Can forgiveness facilitate forgetting? *Psychological Science, 25*(7), 1295-1302. [\[Crossref\]](#)
- Nsamenang, S. A., Webb, J. R., Cukrowick, K. C., & Hirsch, J. K. (2013). Depressive symptoms and interpersonal needs as mediators of forgiveness and suicidal behavior among rural primary care patients. *Journal of Affective Disorders, 149*, 282-290. [\[Crossref\]](#)
- Palanski, M. E. (2012). Forgiveness and reconciliation in the workplace: A multi-level perspective and research agenda. *Journal of Business Ethics, 109*(3), 275-287. [\[Crossref\]](#)
- Ramírez, E., Ortega, A. R., Chamorro, A., & Colmenero, J. M. (2014). A program of positive intervention in the elderly: Memories, gratitude and forgiveness. *Ageing & Mental Health, 18*(4), 463-470. [\[Crossref\]](#)
- Riek, B. M., & Mania, E. W. (2012). The antecedents and consequences of interpersonal forgiveness: A meta-analytic review. *Personal Relationships, 19*(2), 304-325. [\[Crossref\]](#)
- Richards, N. (1988). Forgiveness. *Ethics, 99*(1), 77-97. [\[Crossref\]](#)
- Rye, M. S., Loiacono, D. M., Folck, C. D., Olszewski, B. T., Heim, T. A., & Madia, B. P. (2001). Evaluation of the psychometric properties of two forgiveness scales. *Current Psychology, 20*(3), 260-277. [\[Crossref\]](#)
- Sandage, S., & Worthington, E. L., Jr. (2010). Comparison of two group interventions to promote forgiveness: Empathy as a mediator of change. *Journal of Mental Health Counseling, 32*(1), 35-57. [\[Crossref\]](#)

- Sarıçam, H. ve Akın, A. (2013). Affedicilik ölçeğinin Türkçe uyarlaması: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19, 37-46.
- Satıcı, S. A. (2016). *Üniversite öğrencilerinin affetme, intikam, sosyal bağlılık ve öznel iyi oluşları: Farklı yapısal modellerin denenmesi üzerine bir araştırma*. (Yayınlanmamış doktora tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir). <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/adresinden edinilmiştir>.
- Scheidle, L. E. (2011). *Forgiveness and gratitude as predictors of elderly subjective well-being* (Unpublished doctoral dissertation, Regent University, Virginia, United States). Retrieved from <https://search.proquest.com/docview/750172966?pq-origsite=gscholar>.
- Scherer, M., Worthington, E. L., Jr., Hook, J. N., & Campana, K. L. (2011). Forgiveness and the bottle: Promoting self-forgiveness in individuals who abuse alcohol. *Journal of Addictive Diseases*, 30, 382-395. [Crossref]
- Schumacker, R. E., & Lomax, R. G. (2010). *A beginner's guide to structural equation modeling* (3rd ed.). New York: Routledge.
- Schumann, K. (2012). Does love mean never having to say you're sorry? Associations between relationship satisfaction, perceived apology sincerity, and forgiveness. *Journal of Social and Personal Relationships*, 29(7), 997-1010. [Crossref]
- Sheldon, P., Gilchrist-Petty, E., & Lessley, J. A. (2014). You did what? The relationship between forgiveness tendency, communication of forgiveness, and relationship satisfaction in married and dating couples. *Communication Reports*, 27(2), 78-90. [Crossref]
- Smallen, D. (2019). Practicing forgiveness: A framework for a routine forgiveness practice. *Spirituality in Clinical Practice*, 6(4), 219-228. [Crossref]
- Sternthal, M. J., Williams, D. R., Musick, M. A., & Buck, A. C. (2010). Depression, anxiety, and religious life: A search for mediators. *Journal of Health & Social Behavior*, 51, 343-359. [Crossref]
- Strelan, P. (2017). The measurement of dispositional self-forgiveness. In L. Woodyatt, E. L. Worthington Jr., M. Wenzel, & B. J. Griffin (Eds.), *Handbook of the psychology of forgiveness* (pp. 75-86). Cham, Switzerland: Springer Nature. [Crossref]
- Strelan, P., McKee, I., Calic, D., Cook, L., & Shaw, L. (2013). For whom do we forgive? A functional analysis of forgiveness. *Personal Relationships*, 20, 124-139. [Crossref]
- Strelan, P., & Van Prooijen, J. W. (2016). Tough love: The behavior control justice motive facilitates forgiveness in valued relationships. *Personal Relationships*, 23(3), 536-553. [Crossref]
- Subkoviak, M. J., Enright, R. D., Wu, C. R., Gassin, E. A., Freedman, S., Olson, L. M., & Sarinopoulos, I. (1995). Measuring interpersonal forgiveness in late adolescence and middle adulthood. *Journal of Adolescence*, 18(6), 641-655. [Crossref]
- Thompson, L. Y., Snyder, C. R., Hoffman, L., Michael, S. T., Rasmussen, H. N., Billings, L. S., ... Roberts, D. E. (2005). Dispositional forgiveness of self, others and situations. *Journal of Personality*, 73, 313-359. [Crossref]
- Topbaşoğlu Altan, T. ve Çivitci, A. (2017). Öfke ve yaşam doyumu arasındaki ilişkide affetmenin düzenleyici rolü. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 308-327.
- Toussaint, L., Barry, M., Bornfriend, L., & Markman, M. (2014). Restore: The journey toward self-forgiveness: A randomized trial of patient education on self-forgiveness in cancer patients and caregivers. *Journal of Healthcare Chaplaincy*, 20(2), 54-74. [Crossref]
- Toussaint, L., Shields, G. S., Dorn, G., & Slavich, G. M. (2016). Effects of lifetime stress exposure on mental and physical health in young adulthood: How stress degrades and forgiveness protects health. *Journal of Health Psychology*, 21(6), 1004-1014. [Crossref]

- Toussaint, L. L., Shields, G. S., & Slavich, G. M. (2016). Forgiveness, stress, and health: A 5-week dynamic parallel process study. *Annals of Behavioral Medicine, 50*, 727-735. [\[Crossref\]](#)
- Toussaint, L. T., Webb, J. R., & Hirsch, J. K. (2017). Self-forgiveness and health: A stress-and-coping model. In L. Woodyatt, E. L. Worthington Jr., M. Wenzel, & B. J. Griffin (Eds.), *Handbook of the psychology of forgiveness* (pp. 87-99). Cham, Switzerland: Springer Nature. [\[Crossref\]](#)
- Toussaint, L. L., Worthington, E. L., Jr., & Williams, D. R. (2015). *Forgiveness and health: Scientific evidence and theories relating forgiveness to better health*. New York, NY: Springer. [\[Crossref\]](#)
- Tucker, J. R., Bitman, R. L., Wade, N. G., & Cornish, M. A. (2015). Defining forgiveness: Historical roots, contemporary research, and key considerations for health outcomes. In L. L. Toussaint, E. L. Worthington Jr., & D. R. Williams (Eds.), *Forgiveness and health: Scientific evidence and theories relating forgiveness to better health* (pp. 13-28). New York, NY: Springer. [\[Crossref\]](#)
- Van der Wal, R. C., Karremans, J. C., & Cillessen, A. H. (2017). Causes and consequences of children's forgiveness. *Child Development Perspectives, 11*(2), 97-101. [\[Crossref\]](#)
- Yalçın, İ., & Malkoç, A. (2015). The relationship between meaning in life and subjective well-being: Forgiveness and hope as mediators. *Journal of Happiness Studies, 16*(4), 915-929. [\[Crossref\]](#)
- Yao, S., Chen, J., Yu, X., & Sang, J. (2017). Mediator roles of interpersonal forgiveness and self-forgiveness between self-esteem and subjective well-being. *Current Psychology, 36*(3), 585-592. [\[Crossref\]](#)
- Wade, N. G., Hoyt, W. T., Kidwell, J. E., & Worthington Jr, E. L. (2014). Efficacy of psychotherapeutic interventions to promote forgiveness: A meta-analysis. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 82*(1), 154-170. [\[Crossref\]](#)
- Waldron, V. R., & Kelley, D. L. (2008). *Communicating forgiveness*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. [\[Crossref\]](#)
- Watkins, D. A., Hui, E. K., Luo, W., Regmi, M., Worthington, E. L., Jr., Hook, J. N., & Davis, D. E. (2011). Forgiveness and interpersonal relationships: A Nepalese investigation. *The Journal of Social Psychology, 151*(2), 150-161. [\[Crossref\]](#)
- Webb, J. R., Dula, C. S., & Brewer, K. (2012). Forgiveness and aggression among college students. *Journal of Spirituality in Mental Health, 14*(1), 38-58. [\[Crossref\]](#)
- Webb, J. R., Hirsch, J. K., Visser, P. L. & Brewer, K. G. (2013). Forgiveness and health: Assessing the mediating effect of health behavior, social support, and interpersonal functioning. *The Journal of Psychology, 147*(5), 391-414. [\[Crossref\]](#)
- Webb, J. R., Phillips, T. D., Bumgarner, D., & Conway-Williams, E. (2013). Forgiveness, mindfulness, and health. *Mindfulness, 4*(3), 235-245. [\[Crossref\]](#)
- Webb, J. R., Toussaint, L. & Conway-Williams, E. (2012). Forgiveness and health: Psycho-spiritual integration and the promotion of better healthcare. *Journal of Health Care Chaplaincy, 18*(1-2), 57-73. [\[Crossref\]](#)
- Witvliet, C. V. O., & Root Luna, L. M. (2018). Forgiveness and well-being. In D. S. Dunn (Ed.), *Positive psychology: Established and emerging issues* (pp. 131-152). New York, NY: Routledge. [\[Crossref\]](#)
- Wohl, M. J., DeShea, L., & Wahkinney, R. L. (2008). Looking within: Measuring state self-forgiveness and its relationship to psychological well-being. *Canadian Journal of Behavioural Science, 40*(1), 1-10. [\[Crossref\]](#)
- Woodyatt, L., Worthington, E. L., Jr., Wenzel, M., & Griffin, B. J. (2017). *Handbook of the psychology of self-forgiveness*. Cham, Switzerland: Springer Nature. [\[Crossref\]](#)

Worthington, E. L., Jr., Lavelock, C., van Oyen Witvliet, C., Rye, M. S., Tsang, J. A., & Toussaint, L. (2014). Measures of forgiveness: Self-report, physiological, chemical, and behavioral indicators. In G. J. Boyle, D. H. Saklofkse, & G. Matthews (Eds.), *Measures of personality and social psychological constructs* (pp. 474-502). Oxford, UK: Academic Press. [\[Crossref\]](#)

Extended Summary

Introduction and Purpose of Study

Forgiveness may be seen as a response to different kinds of transgressions (Worthington et al., 2014). Recently, there has been a dramatic increase in research focusing on the concept of forgiveness (Bell et al., 2017). Hence, there are many scales that have been developed to measure the levels of forgiveness and self-forgiveness (Berry et al., 2005; Hargrave & Sells, 1997; Rye et al., 2001; Thompson et al., 2005; Wohl, DeShea & Wahkinney, 2008). Moreover, some of these measures were also adapted to Turkish (Bugay & Demir, 2010; Sarıçam & Akın, 2013). However, it is observed that there is no scale developed and adapted to Turkish that is aimed to only measure the level of self-forgiveness. Hence, it is considered that the adaptation of the State Self-Forgiveness Scale (SSFS) to Turkish will contribute to the increase in studies focusing only on self-forgiveness of young adults in Turkey. Similarly, the adaptation of the Rye Forgiveness Scale (RFS) to Turkish will also facilitate the enhancement of the diversity of research on forgiveness in Turkey. Accordingly, the main purpose of the current research is to adapt the RFS (Rye et al., 2001) and the SSFS (Wohl, DeShea & Wahkinney, 2008) to Turkish, and explore the psychometric properties of these scales through the sample of Turkish university students.

Conceptual and Theoretical Framework

There are many different definitions of forgiveness found in literature. However, it is commonly defined as the willingness to replace negative feelings, attitudes, and thoughts with positive emotions, thoughts, and behaviors toward the offender (Enright & the Human Development Study Group, 1996). Moreover, self-forgiveness is generally described as the readiness to give up self-directed negative emotions after confronting and acknowledging one's transgression, while enhancing compassion and warmth toward oneself (Enright & The Human Development Study Group, 1996). Researchers also agree that the concept of forgiveness includes cognitive, emotional, and behavioral processes (Menahem & Love, 2013). It is different from forgetting, condoning, or pardoning (Smallen, 2019).

Method

The study's sample included 730 university students (500 female, 230 male) enrolled in a state university in Turkey. The RFS that was formerly developed by Rye et al. (2001) is a 15-item scale consisting of two factors: *absence of negative and presence of positive*. The SSFS developed by Wohl, DeShea, and Wahkinney (2008) is also a 17-item scale that comprised of two factors: *self-forgiveness feelings and actions* and *self-forgiveness beliefs*. The construct validity of the Turkish versions of the RFS and the SSFS was examined through confirmatory factor analysis. For all the

confirmatory factor analyses implemented, the maximum likelihood estimation was applied. The coefficient alpha value was set at 0.05 significance level.

Results and Discussion

The result of the construct validity analysis of the Turkish form of the RFS specified that the scale was composed of three factors: *negative thoughts and behaviors*, *positive thoughts and behaviors*, and *emotions*. The results of the confirmatory factor analysis also showed that the measurement model of the Turkish RFS was found to have $\chi^2_{(86)}=267.54$, $\chi^2/df=3.11$, RMSEA=0.05, SRMR=0.05, GFI=0.95, AGFI=0.93, and CFI=0.95 goodness-of-fit values. The internal consistencies of the factors of the Turkish RFS, as assessed by Cronbach's alpha, ranged between 0.69 and 0.72. Moreover, the 15-item RFS had a coefficient alpha value of 0.75. Besides, the construct validity results for the Turkish version of the SSFS exhibited that the scale was also comprised of three factors: *emotions and behaviors*, *positive beliefs*, and *negative beliefs*. The confirmatory factor analysis findings of the measurement model of the Turkish SFSS showed $\chi^2_{(47)}=113.86$, $\chi^2/df=2.42$, RMSEA=0.04, SRMR=0.03, GFI=0.97, AGFI=0.96, and CFI=0.99 goodness-of-fit values. The internal consistencies of the Turkish SFSS factors, as calculated by Cronbach's alpha, ranged between 0.80 and 0.86. The 12-item SFSS had a coefficient alpha value of 0.87. Hence, the results of the current research specified that the validity and reliability evidence for the RFS and the SSFS were greatly satisfactory. Although research on forgiveness has been increasing in recent years, the factors that affect an individual's level of forgiveness are still not fully understood. For this reason, the determination of the factors affecting individuals' forgiveness levels is a significant issue for future research. In this context, it is considered that studies using the RFS and the SSFS in Turkey may allow researchers to study self-forgiveness and forgiveness to others independently from each other. Such will likewise contribute to the diversification of studies on forgiveness.

Conclusions and Recommendations

The current study afforded the fundamental support for the basic and favorable psychometric properties of the Turkish versions of the RFS and the SSFS for young adults. Thus, both the Turkish RFS and SSFS may be used for measuring the individuals' levels of self-forgiveness and forgiveness of others. Such may be essential for the development of forgiveness-oriented approaches among Turkish young adults. The results of this study are based on the data obtained from only one Turkish state university and also from only young adults. Therefore, it may be valuable to re-examine the psychometric properties of the RFS and the SSFS with data obtained from different sample groups (i.e., adolescents, adults, elderly people).

Ek 1: Rye Başkalarını Affetme Ölçeği Türkçe Formu

	Tamamen Katılıyorrum	Katılıyorrum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
Size haksızlık yapan ya da sizi mağdur eden kişilere nasıl davranacağımızı (tepki vereceğimizi) düşünerek, aşağıda belirtilen ifadelere ne kadar katıldığımızı ya da katılmadığımızı işaretleyiniz.					
1. Bu kişinin bana nasıl haksızlık ettiğini düşünmeden duramam.	5	4	3	2	1
2. Bana haksızlık yapan kişinin başına iyi şeyler gelmesini dilerim.	5	4	3	2	1
3. Bana haksızlık yapan kişiden intikam alma yollarını düşünürüm.	5	4	3	2	1
4. Bana haksızlık yapan kişiye kızgınlık hissederim.	5	4	3	2	1
5. Bana haksızlık yapan kişiyi hatırlatan yerlerden ya da kişilerden kaçırım.	5	4	3	2	1
6. Bana haksızlık yapan kişi için dua ederim.	5	4	3	2	1
7. Bana haksızlık yapan kişiyle karşılaştığımda sakin kalabilirim.	5	4	3	2	1
8. Bu kişinin bana yaptığı haksızlıklar, hayattan zevk almamı engeller.	5	4	3	2	1
9. Bana haksızlık yapan kişiye olan öfkemi geride bırakabilirim.	5	4	3	2	1
10. Bu kişi tarafından nasıl mağdur edildiğimi düşündüğümde bunalıma girerim.	5	4	3	2	1
11. Bu kişinin bana yaptığı haksızlıklar nedeniyle oluşan duygusal yaralarımın iyileştiğini düşünüyorum.	5	4	3	2	1
12. Ne zaman bana haksızlık yapan kişiyi düşünsem içim nefretle dolar.	5	4	3	2	1
13. Bana haksızlık yapan kişiye karşı merhamet (acıma) hissederim.	5	4	3	2	1
14. Bu kişinin yaptığı haksızlıklar nedeniyle hayatımın mahvolduğunu düşünüyorum.	5	4	3	2	1
15. Umarım başkaları bana haksızlık eden bu kişiye gelecekte daha adil davranırlar.	5	4	3	2	1

Ek 2: Kendini Affetme Ölçeği Türkçe Formu

Birine haksızlık yaptığınızda ya da yanlış bir şey yaptığınızı düşündüğümüzde kendinize yönelik nasıl tepki vereceğinizi (duygular, davranışlar, inançlar) düşünerek, aşağıda belirtilen ifadelere ne sıklıkla katıldığınızı ya da katılmadığınızı işaretleyiniz.

	Hiçbir Zaman	Biraz	Çoğunlukla	Her Zaman
1. ... kendime karşı merhamet hissederim.	1	2	3	4
2. ... kendimle çeliştiğimi hissederim.	1	2	3	4
3. ... kendimi kabullendiğimi hissederim.	1	2	3	4
4. ... kendimden hoşlanmam.	1	2	3	4
5. ... kendimi kabullenebilirim.	1	2	3	4
6. ... kendime merhamet gösteririm.	1	2	3	4
7. ... kendimi cezalandırırım.	1	2	3	4
8. ... kendimi küçümserim.	1	2	3	4
9. ... kabul edilebilir biri olduğuma inanırım.	1	2	3	4
10. ... iyi biri olduğuma inanırım.	1	2	3	4
11. ... öğrenç biri olduğuma inanırım.	1	2	3	4
12. ... berbat biri olduğuma inanırım.	1	2	3	4
13. ... dürüst biri olduğuma inanırım.	1	2	3	4
14. ... rezil biri olduğuma inanırım.	1	2	3	4
15. ... sevilmeye değer biri olduğuma inanırım.	1	2	3	4
16. ... kötü biri olduğuma inanırım.	1	2	3	4
17. ... korkunç biri olduğuma inanırım.	1	2	3	4

Yaptığım bir şeyin yanlış olduğunu düşündüğümde,

Not: Ölçeğin Türkçe formunda 2., 4., 7., 8. ve 17. maddeler ölçekten çıkarılmıştır.